

**FYLKESMANNEN I ROGALAND
UTDANNINGSAVDELINGA**

TILSYNSRAPPORT

ELEVENES PSYKOSOSIALE MILJØ

Rogaland fylkeskommune – Dalane videregående
skole

07.01.2011

Innhold

1. Tema for tilsynet – elevenes psykososiale skolemiljø.....	3
2. Gjennomføring av tilsynet.....	4
3. Hva er kontrollert i tilsynet	4
3.1 Forebyggende arbeid.....	4
3.2 Skolens individuelt rettede arbeid	8
3.3 Brukermedvirkning.....	11
4. Pålegg om endring.....	13
5. Oppfølging av tilsynsresultatene – krav om egenerklæring om at lovbruddene er rettet.....	13
6. Klagegang	13

1. Tema for tilsynet – elevenes psykososiale skolemiljø

Det gjennomføres felles nasjonalt tilsyn i 2010 og 2011 der temaet er elevenes rett til et godt psykososialt skolemiljø, jf. opplæringsloven kapittel 9a. Hovedbestemmelsen for tilsynet er § 9a-1 og de øvrige bestemmelsene som er kontrollert må ses i lys av denne. Tilsynet er imidlertid avgrenset til å bare omhandle det psykososiale miljøet.

Det rettslige utgangspunktet for tilsynet er delt inn i tre hovedkategorier:

- Skolens forebyggende arbeid - § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd.
- Skolens individuelt rettede arbeid - § 9a-3 andre og tredje ledd.
- Skolens plikt til samhandling og involvering med ulike råd og utvalg (brukermedvirkning) - §§ 9a-5, 9a-6 og kapittel 11.

Opplæringsloven § 13-10 om forsvarlig system og § 9a-4 om internkontroll

Det er ikke ført særskilt tilsyn med opplæringsloven § 13-10 andre ledd i dette tilsynet. Opplæringsloven § 13-10 andre ledd er en overordnet bestemmelse som pålegger skoleeier å ha et forsvarlig system for oppfølging av alle lovens krav. I tidligere tilsyn har mye av fokuset på kontrollen vært rettet mot kommunenes og fylkeskommunenes internkontrollsystem. I det felles nasjonale tilsynet 2010 er det skolens internkontrollsystem vedrørende elevenes psykososiale miljø som er kontrollert. Kravet til internkontroll i denne forbindelse er særlig regulert i opplæringsloven § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd.

Fylkeskommunens ansvar

Selv om opplæringsloven tillegger skoleledelsen ansvar for den daglige gjennomføringen og etterlevelsen av de kontrollerte bestemmelser, vil det være fylkeskommunen som har det overordnede ansvaret. Det er fylkeskommunen som skoleeier som må sørge for at skoleledelsen ved de kontrollerte skolene etterlever lovens krav og plikter, samt tilbyr de tjenester og aktiviteter som loven beskriver.

Oppfyllelsen av elevenes rett til et godt psykososialt miljø skjer på skolen. Det er skoleledelsen og de ansatte som i det daglige må arbeide for et godt skolemiljø. Fylkeskommunen som skoleeier er imidlertid øverst ansvarlige for at pliktene etter kapittel 9a oppfylles. Dette innebærer at gjenstand for tilsynets undersøkelser har vært handlinger som skjer i skolen, men det er fylkeskommunen som er ansvarlig for oppfyllelse av elevenes rettigheter og derfor er adressat for eventuelle pålegg om endring i henhold til opplæringsloven § 14-1 tredje ledd.

Formålet med tilsynet

Det overordnede målet med tilsynet er å rette fokuset mot og styrke arbeidet med det psykososiale miljøet ved skolene og skolenes evne til å forebygge og håndtere krenkende atferd. Gjennom kontroll med skoleeiers og skolenes overholdelse av lovkravene i denne forbindelse skal eventuell lovstridig praksis avdekkes. Gjennom pålegg om endring skal slike forhold rettes opp.

Et godt skolemiljø er en viktig innsatsfaktor for en god skole og for realisering av formålsparagrafen i opplæringslovens § 1-1. Mangler ved skolemiljøet kan føre til mistrivsel blant elevene, som igjen vil ha direkte betydning for elevenes læringsutbytte.

Det psykososiale miljøet handler om mellommenneskelige forhold og er en positiv eller negativ følge av samhandling og kommunikasjon mellom individene. Et godt psykososialt miljø er grunnleggende for at den enkelte elev skal kunne utvikle seg positivt. Skolen er en av de mest sentrale arenaer i barn og ungdommers liv. Skolen er stedet for læring og utvikling, men uten en grunnleggende følelse av trygghet, tilhørighet og inkludering hos den enkelte elev vil læring ikke få fokus.

De overordnede formål med det felles nasjonale tilsynet i 2010 og 2011 er å:

- sikre at skoleeiere og skoleledere driver et aktivt og forebyggende arbeid for å sikre elevene et godt psykososialt miljø.
- sikre at skoleeiere og skoleledere sørger for at de ansatte på en tilfredsstillende måte håndterer krenkende atferd som de får kunnskap eller mistanke om.
- sikrer at skoleeiere og skoleledere sørger for at elever, råd og utvalg blir involvert og engasjert i skolemiljøarbeidet.

Det presiseres at tilsynsrapporten ikke gir en helhetsvurdering av skoleeier og skolen. Rapporten omhandler kun resultater fra tilsynet som er gjennomført på det temaet som er valgt for det felles nasjonale tilsynet 2010 og 2011.

2. Gjennomføring av tilsynet

Etter opplæringsloven § 14-1 andre ledd har departementet hjemmel til å føre tilsyn med offentlige skoler. Denne myndigheten er delegert til Fylkesmannen. Tilsynsmyndigheten skal ha tilgang til skoleanlegg og dokumentasjon.

Tilsynet har vært utført ved å innhente og vurdere dokumentasjon, skriftlige redegjørelser, muntlige opplysninger.

Det er skolen som etter loven plikter å sikre at den enkelte eleven får oppfylt sin rett til et godt psykososialt miljø, jf. § 9a-1 og § 9a-3 første ledd. Skolen betyr: skoleeier, skoleledelsen og de ansatte ved skolen.

Tilsynets gang

- 15.06.2010 - Varsel om tilsyn med pålegg om å innsende redegjørelse og dokumentasjon til fylkeskommunen og skolene
- 30.07.2010 - Mottak av dokumentasjon og redegjørelse fra Rogaland fylkeskommune og Dalane videregående skole
- 31.07.2010 - Dagsorden for tilsynet i e-post
- 15.09.2010 – Åpningsmøte og intervjuer i Rogaland fylkeskommunes lokaler
- 30.09.2010 – Intervju og samtaler på Dalane videregående skole
- 23.11.2010 - Sluttmøte i Rogaland fylkeskommunes lokaler
- 23.11.2010 – Varsel om vedtak og foreløpig rapport
- 16.12.2010 - Frist for tilbakemelding på varsel om vedtak og foreløpig rapport
- 10.04.2011 - Frist for retting av pålegg

3. Hva er kontrollert i tilsynet

3.1 Forebyggende arbeid

For å oppnå et godt psykososialt miljø er det en nødvendig forutsetning at det drives et forebyggende arbeid som skal forhindre uønsket/krenkende atferd. Dette betyr at skoleledelsen må ha en "føre var"-holdning til eventuelle situasjoner og utfordringer som kan oppstå i skolehverdagen og som kan ha av negativ innvirkning på elevenes skolemiljø.

Rettslige krav

Det rettslige utgangspunkt for tilsynets kontroll med skolens forebyggende arbeid finnes i opplæringsloven § 9a-4, jf. § 9a-3 første ledd. Skoleeiere og skoleledere skal jobbe forebyggende for å forhindre at uønsket atferd oppstår. Det forebyggende arbeidet skal være aktivt, systematisk og kontinuerlig.

Bestemmelsene presiserer skolens plikt til å sikre at elevenes rett etter § 9a-1 oppfylles.

§ 9a-4, Systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane (internkontroll)

Skolen skal aktivt drive eit kontinuerleg og systematisk arbeid for å fremje helsa, miljøet og tryggleiken til elevane, slik at krava i eller i medhald av dette kapitlet blir oppfylte. Skoleleiinga har ansvaret for den daglege gjennomføringa av dette. Arbeidet skal gjelde det fysiske så vel som det psykososiale miljøet.

§ 9a-3 første ledd – Det psykososiale miljøet

Skolen skal aktivt og systematisk arbeide for å fremje eit godt psykososialt miljø, der den enkelte eleven kan oppleve tryggleik og sosialt tilhør.

Det systematiske skolemiljøarbeidet skal sikre at elevenes rett oppfylles ved at skolen jobber kontinuerlig og systematisk for et godt skolemiljø. Det avgjørende er at skolemiljøarbeidet er egnet til å sikre elevene et godt psykososialt miljø og at brudd på retten til et godt miljø blir oppdaget og håndtert på en effektiv måte.

Hensikten med skolens plikter etter § 9a-4 er å sikre at uønsket/krenkende atferd blir oppdaget og tatt hånd om tidlig. Dette betyr at skolen må ha rutiner for å kartlegge skolemiljøet og den enkelte elevs opplevelse av det psykososiale miljøet.

En nødvendig forutsetning for det systemrettede arbeidet er at skolen overfører kravene i kapittel 9a til konkrete mål og handlinger. Skolen må ha planer og rutiner for hvordan elevenes rett skal oppfylles.

Skolen pålegges i § 9a-4 å jobbe aktivt, systematisk og kontinuerlig slik at kravene i kapittel 9a oppfylles. Dette innebærer at skolen skal jobbe etter et "føre var"-prinsipp, og forebygge brudd på elevens rett etter § 9a-1. Skolen kan ikke forholde seg passiv og avvente at en situasjon inntreffer, som for eksempel at læreren faktisk ser mobbing eller at noen klager på forholdene. Med kontinuerlig menes det at det systematiske arbeidet må være gjennomgående i skolens arbeid, og ikke bare noe som gjøres når det oppstår ubehagelige situasjoner eller ved oppstart av hvert skoleår. Arbeidet skal drives hele tiden, gjennom hele skoleåret. Et anti-mobbeprogram eller en perm med internkontrollrutiner som står i en hylle er ikke tilstrekkelig for å oppfylle kravet til systematisk arbeid.

Det systematiske arbeidet skal være gjennomtenkt og planmessig. Planene og rutine må være innarbeidet og må følges av personalet når det jobbes med saker som omhandler det psykososiale miljøet til elevene.

Skoleledelsen ved rektor har ansvaret for at det systematiske arbeidet er aktivt, systematisk og planmessig.

Skolen må for å oppfylle kravet til internkontroll:

- Sette seg konkrete mål for skolemiljøet og skolemiljøarbeidet
- Arbeide systematisk og planmessig for å nå målene og forebygge problemer
- Ha rutiner for å følge med på skolemiljøet og den enkelte elevs opplevelse av det, herunder rutiner for å avdekke og håndtere problemer når de dukker opp og kontrollere at rutinene blir fulgt.

Skolen må kunne dokumentere at de har et system for internkontroll. Internkontroll innebærer å overføre kravene i lov og forskrift til konkrete mål for skolemiljøet, kartlegge utfordringer, planlegge og iverksette tiltak for å nå målene. Skolen må dokumentere at dette er etablert, og at det faktisk blir fulgt opp.

I tillegg til det som dokumenteres skriftlig må skolen kunne vise at:

- internkontrollen dekker alle bestemmelsene i kapittel 9a
- hver ansatt utfører pliktene de har etter loven og kjenner til interne mål, rutiner/planer
- de ansatte har tilstrekkelig kompetanse om skolemiljøarbeid og håndtering av utfordringer og hendelser som omhandler skolemiljøet
- skolen har tiltak for å fremme skolemiljøet og forebygge, avdekke og håndtere krenkelsler
- tiltakene blir satt i verk og planer og rutiner blir fulgt i praksis
- ledelsen er aktivt med i arbeidet med internkontroll/skolemiljø.

I det systematiske arbeidet med det psykososiale miljøet må også andre bestemmelser i opplæringsloven trekkes inn. For det første må skolen kartlegge kravene til brukerorgan i kapittel 11. Et sentralt organ i det systematiske arbeidet er skolemiljøutvalget.

Skolens ordensreglement er et sentralt virkemiddel i arbeidet med skolemiljøet, og skolen må se til at dette er integrert i skolemiljøarbeidet/internkontrollen. Et system for skolemiljøet som ikke ses i sammenheng med ordensreglement er ikke helhetlig nok. I tillegg må skolen også trekke inn vurdering i orden og i oppførsel etter forskrift til opplæringsloven § 3-5.

Dokumentasjon og vurdering

Fra Rogaland fylkeskommune:

Elevenes arbeidsmiljø er et av Rogaland fylkeskommunes satsingsområder. Det er krav om at elevenes psykososiale arbeidsmiljø blir beskrevet i skolens virksomhetsplaner. Skoleeier har årlig styringsdialog med rektorene. Skoleeier velger områder som peker seg ut i elev og personalundersøkelsen som grunnlag for samtalen. Det psykososiale miljøet kan være tema dersom det peker seg ut.

Skoleeier gjennomfører et årlig besøk ved skolene. Det psykososiale miljøet inngår som tema i dette besøket. Under skolebesøket i 2010 var temaet i PPTs parallellsamtaler kapittel 9a i opplæringsloven.

Skoleeier gjennomfører et årlig kurs for skolemiljøutvalgene der kapittel 9a i opplæringsloven blir gjennomgått.

For å bedre det psykososiale miljøet på den enkelte skole er det utarbeidet et felles opplegg, "God skolestart", der mal for startsamtale og kartlegging inngår. Skolen

utarbeider egne opplegg der godt psykososialt miljø inngår. En felles beredskapsplan angående vold og trusler blir ferdigstilt høsten 2010.

I Rogaland blir elevundersøkelsen gjennomført på alle trinn i videregående skole, ikke bare på Vg1. Resultatene blir gjennomgått systematisk og samlet i bearbeidet form i en fylkesrapport som blir gjennomgått både i opplæringsutvalget og fylkestinget. På skolenivå blir resultatene gjennomgått med skoleledelsen, de tillitsvalgte og elevtillitsvalgte og i styringsdialogen med rektor.

På Dalane videregående skole blir elevundersøkelsen gjennomgått i elevrådet, i skolemiljøutvalget og på avdelingsnivå. Det blir lagt fram oversikter som viser utviklingen ved skolen ordnet avdelingsvis for de siste tre år. På noen avdelinger blir resultatene i tillegg brutt ned på klassenivå slik at den enkelte kontaktlærer kan iverksette tiltak i sin klasse. Dette blir spesielt vektlagt i avdelinger med urovekkende funn.

Det blir gitt regelmessig informasjon om bestemmelsene i kapittel 9a i opplæringsloven til alle ansatte, elever og foreldre. Informasjon er gitt i både Elevhåndbok og på fellessamlinger for pedagogisk ansatte, renholdere, kontoransatte og driftspersonale.

Eksterne kursholdere har avholdt fire kurs om elevenes psykososiale arbeidsmiljø, det femte angitt i skolens årshjul. Det er også informert om bestemmelsene i kapittel 9a på foreldremøter og foreldrekonferanser (rektors presentasjon vedlagt dokumentasjonen). Kontaktlærer følger opp elevene gjennom startsamtale og elevsamtaler høst og vår. Psykososiale forhold er eget punkt i disse samtalene. Underveisevaluering gjennomføres regelmessig.

Klassemiljøet er også eget punkt på programmet i klasselærerråd. Det blir gjennomført egen årlig vernerunde for elever der psykososiale forhold inngår. Elevundersøkelsen gjennomføres årlig for alle elever. Det er egne prosedyrer for behandling av resultatene.

Ordensreglementet er en integrert del av skolemiljøarbeidet. Det er utarbeidet fylkeskommunale rutiner for vurdering i orden og atferd. Alle ansatte har fått utdelt Zero-heftet.

For å få systematikk i det forebyggende arbeidet har skolen utarbeidet årshjul der det fremkommer når de ulike aktivitetene skal gjennomføres.

Intervjuer med ansatte og samtalen med elevrådsstyret viser at ulike avdelinger har ulike kulturer. Fylkesmannen fikk inntrykk av et systematisk og aktivt arbeid for å oppfylle kravene i kapittel 9a. De ansatte var vel kjent med sine plikter og de hadde kjennskap til og bevissthet om skolens faste rutiner. Skoleledelsen hadde et aktivt forhold til arbeidet. Elevene viste også stor forståelse av og bevissthet omkring betydningen av et godt psykososialt arbeidsmiljø.

Selv om krenkende atferd var beskrevet i ordensreglementet og gjennomgått regelmessig med elevene og drøftet internt i personalet, var det ingen omforent forståelse av hva krenkende atferd innebar og når skolen burde intervenere. Dette kan åpne for en uheldig forskjellsbehandling på de ulike avdelingene. Skolen har uttrykt visjoner for skolemiljøet (Vi bryr ikke). De har også rutiner i forbindelse med gjennomgang av elevundersøkelsen, men det skorter litt på oppfølgingen på klassenivå av svakheter som avdekkes i undersøkelsen. Det hadde vært ønskelig med bedre plan for målformulering – oppfølging/evaluering av resultater.

Dokumentasjon og intervjuer verifiserer at det på Dalane vgs blir drevet et kontinuerlig arbeid for å oppdage og håndtere krenkende atferd. Skolens bruk av resultatene fra elevundersøkelsen er beskrevet ovenfor. Skolen lagt ut lenke til Utdanningsdirektoratets hefte om kap 9a og Barneombudets side for klageskjema på skolemiljøet. Fylkesmannen

finner imidlertid ingen rutiner eller beskrivelse av når det skal fattes enkeltvedtak i skolens dokumenter. Det har heller ikke i blitt fattet enkeltvedtak i henhold til § 9a-3 de siste tre årene.

FM konklusjon

Rogaland fylkeskommune – Dalane videregående skole oppfyller langt på vei kravene om forebyggende arbeid og internkontroll etter opplæringsloven § 9a-4, men har ikke skriftlige rutiner for fattning av enkeltvedtak ved henstillinger om tiltak, § 9a-4 jf. § 9a-3 tredje ledd.

3.2 Skolens individuelt rettede arbeid

Det forebyggende arbeidet må ses i sammenheng med skolens individuelt rettede arbeidet. Det er viktig for oppfyllelsen av opplæringslovens krav at de forebyggende tiltakene som igangsettes, planlegges og utarbeides blir etterlevd i praksis.

Skolens plikt til å gripe inn når det oppstår forhold som er krenkende for en eller flere elever følger hovedsakelig av § 9a-3, andre og tredje ledd. Opplæringsloven oppstiller særskilte plikter for skolen i forbindelse med det psykososiale miljøet og gir eleven/foreldre særskilte rettigheter knyttet til skolens saksbehandling. Ved å kontrollere skolens etterlevelse av de konkrete pliktene i § 9a-4 andre og tredje ledd, vil tilsynet kunne bidra til å sikre at skolene i praksis arbeider for å fremme elevenes helse, trivsel og læring.

Rettslige krav

Skoleeier, skolen, rektor og alle ansatte plikter å sikre elevenes individuelle rett etter § 9a-1 gjennom individuelt rettet arbeid. Skolens individrettede arbeid er regulert i opplæringslovens § 9a-3 andre og tredje ledd.

- Handlingsplikten etter § 9a-3 andre ledd
- Plikten til å behandle anmodninger om tiltak fra elever/foreldre som enkeltvedtak etter § 9a-3 tredje ledd

Handlingsplikten

Opplæringsloven § 9a-3 andre ledd – plikten til å undersøke, varsle og gripe inn

Dersom nokon som er tilsett ved skolen, får kunnskap eller mistanke om at ein elev blir utsett for krenkjande ord eller handlingar som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal vedkommande snarast undersøkje saka og varsle skoleleiinga, og dersom det er nødvendig og mogleg, sjølv gripe direkte inn.

Det er i § 9a-3 andre ledd fastsatt at alle som er ansatt ved skolen har en handlingsplikt som består av:

- plikt til i å gjøre undersøkelser,
- plikt til å varsle rektor og
- plikt til å gripe inn når det er nødvendig og mulig.

Handlingsplikten gjelder for alle som er ansatt ved skolen ved at de har et ansettelsesforhold/en arbeidsavtale med skoleeier. I forarbeidene til loven¹ er det sagt at "tilsette" i praksis ofte vil være lærere og miljøarbeidere, men at plikten også gjelder

¹ Se Ot. prp. nr. 72 (2001-2002).

annet personale. I tillegg til skolens undervisningspersonale kan dette for eksempel være vaktmester, assistenter, kontor- og rengjøringspersonale.

Den ansattes handlingsplikt inntreer når hun/han får kunnskap eller mistanke om at en elev blir utsatt for krenkende ord eller handlinger. "Kunnskap om" betyr at den ansatte faktisk vet at en elev blir utsatt for uakseptabel atferd fra elever, lærere eller andre ved skolen. Dette kan være hendelser som den ansatte selv er vitne til eller blir fortalt om. En del av handlingsplikten er plikten til å undersøke om eleven faktisk har blitt utsatt for krenkende ord eller handlinger, og få klargjort hva som faktisk har skjedd. Handlingsplikten inntreer også dersom den ansatte får en mistanke om at en elev utsettes for ord og handlinger. Det er altså ikke nødvendig med faktisk kunnskap for at handlingsplikten inntreer.

Den ansatte må, når hun/han får kunnskap eller mistanke om krenkende atferd, vurdere hva som blir neste skritt. I alle tilfeller skal skolens ledelse varsles, og i noen tilfeller har den ansatte plikt til å gripe inn. Dette må vurderes konkret i den enkelte situasjon. I akutte situasjoner, for eksempel når elever slåss eller krenkende ord til en elev overhøres, er det naturlig å gripe inn straks og undersøke nærmere i etterkant hva som faktisk skjedde.

Det følger av § 9a-3 andre ledd at etter at den ansatte har undersøkt saken og kommet til at dette er forhold som bør følges opp, skal skolens ledelse informeres. Skolens ledelse plikter å sikre at alle saker de blir varslet om følges opp. Ansatte som varsler etter § 9a-3 andre ledd skal tas på alvor. Skolen, ved rektor, plikter å undersøke saken ytterligere dersom det er behov for dette, og sette i verk egne tiltak.

Skolen med alle sine ansatte må ha en omforent forståelse av når det skal varsles, og hvordan varslingen skal skje. På samme måte må alle ved skolen ha et avklart forhold til terskelen for å gripe inn. Disse avklaringene og rutiner for dette må innarbeides i internkontrollen etter § 9a-4.

Det er ikke noe krav i § 9a-3 andre ledd om at skolen skal fatte et enkeltvedtak når det iverksettes tiltak etter eget initiativ. Dette skiller seg fra når en elev eller forelder ber om tiltak, jf. § 9a-3 tredje ledd. At det ikke må fattes enkeltvedtak fratar likevel ikke skolen ansvaret for å følge opp saken på hensiktsmessig vis.

I noen tilfeller vil tiltakene skolen setter i verk likevel kreve at det treffes enkeltvedtak. For enkelte tiltak er det fastsatt eksplisitt i opplæringsloven eller forskrift til opplæringsloven at avgjørelsen er et enkeltvedtak. Eksempler på dette er bortvisning etter opplæringsloven § 3-8 og skolebytte etter opplæringsloven § 8-1 tredje ledd. For øvrig er det definisjonen av enkeltvedtak i forvaltningsloven § 2 sett opp imot tiltakets karakter som er bestemmende for om reglene om enkeltvedtak skal benyttes. Samtidig har skolen et visst handlingsrom knyttet til ordensmessige og opplæringsmessige tiltak. Dette er mindre inngripende tiltak som gjøres for å gjennomføre opplæringen.

Skriftligheten, som enkeltvedtaksformen gir, er viktig for skolens dokumentering av at de har grepet inn og prøvd å ivareta elevens rett etter § 9a-1.

Plikten til å behandle anmodninger om tiltak fra elever/foreldre

Opplæringsloven § 9a-3 tredje ledd – Elevens/ foreldrenes rett til å be om tiltak og skolens saksbehandling

Dersom ein elev eller forelder ber om tiltak som vedkjem det psykososiale miljøet, deriblant tiltak mot krenkjande åtferd som mobbing, diskriminering, vald eller rasisme, skal skolen snarast mogleg behandle saka etter reglane om enkeltvedtak i forvaltningslova. Om skolen ikkje innan rimeleg tid har teke stilling til saka, vil det likevel kunne klagast etter føresegnene i forvaltningslova som om det var gjort enkeltvedtak.

Skolen pålegges gjennom § 9a-3 tredje ledd å behandle henstillinger fra elever eller foreldre vedrørende det psykososiale miljøet etter reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven. Dersom det foreligger en slik henstilling, må skolen snarest mulig ta stilling til om elevens rett er oppfylt, og eventuelt hvilke tiltak som skal iverksettes. Det understrekes at skolen alltid skal fatte et enkeltvedtak når elever/foreldre henstiller om tiltak som berører det psykososiale miljøet. Skolen har altså en vedtaksplicht. Dersom skolen ikke oppfyller plikten til å treffe enkeltvedtak i saken, kan foreldrene/eleven klage på skolens manglende enkeltvedtak.

Henstillinger fra elever og foreldre behøver ikke være skriftlige. Skolen må også ta stilling til muntlige henvendelser. Skolen kan ikke avvise en henstilling fordi den ikke er skriftlig eller unnlater å angi hvilke tiltak eleven/foreldrene ønsker. Skolen kan heller ikke kreve at eleven/foreldrene må levere en skriftlig henstilling. Dersom skolen er i tvil om en henvendelse fra eleven/foreldrene er en henstilling etter § 9a-3 tredje ledd, må skolen avklare dette. Skolen har en veiledningsplikt etter forvaltningsloven § 11. En del av dette vil være å informere eleven/foreldrene om rettighetene etter kapittel 9a og klarlegge om en henvendelse fra en elev eller foreldre om det psykososiale miljøet er en henstilling om tiltak. Den som tar imot henvendelsen plikter også å informere om retten til å be om tiltak og klageretten etter § 9a-3 tredje ledd. Alle henstillinger, også muntlige, skal tas på alvor og utredes. Dette er en del av skolens utredningsplikt etter forvaltningsloven § 17.

Henstillingen skal normalt rettes til skolens ledelse ved rektor, men henstillinger kan også rettes til lærere og andre ansatte. Dersom henstillingen rettes til en lærer må han/hun vurdere hva henstillingen gjelder og om dette er noe som kan og bør løses innenfor klassen. Lærerens vurdering vil være viktig når det skal avgjøres hvilke tiltak som eventuelt skal inn i enkeltvedtaket.

Uansett om henstillingen kan løses innenfor klassen skal denne bringes videre til skolens ledelse. En henstilling fra elever/foreldre skal aldri stoppes på klassenivå. Dette har sammenheng med kravet i § 9a-3 tredje ledd første punktum om at alle tilfeller hvor det bes om tiltak knyttet til det psykososiale miljøet, skal behandles som enkeltvedtak etter forvaltningsloven. Bestemmelsen fastslår også at saken skal behandles "snarest mogleg", og dersom det ikke er truffet et enkeltvedtak etter forvaltningsloven "innen rimelig tid" kan eleven/foreldrene klage som om skolen hadde truffet et enkeltvedtak etter forvaltningsloven. En klage skal alltid sendes til det forvaltningsorgan som har eller skulle ha fattet enkeltvedtak i saken i første instans. Det vil si at klagen skal sendes til skolen. Fylkesmannen er klageinstans, men før klageinstansen kan ta saken til behandling, må skolen eller skoleeier se på saken på nytt, og eventuelt forberede saken for fylkesmannen, jf. forvaltningsloven § 33.

For øvrig inneholder ikke opplæringsloven kapittel 9a krav til saksbehandlingen. Saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven gjelder for saker etter § 9a-3. Dersom skolen ikke behandler noe som var ment som en henstilling er dette alvorlig og kan få konsekvenser, blant annet i henhold til straffebestemmelsen i § 9a-7.

Dokumentasjon og vurdering

De er utarbeidet tydelig tiltaksrutine ved mobbing i personalpermen (dokument 251). Skolen har på sin hjemmeside lagt ut informasjon om elevenes rettigheter i forhold til godt psykososialt arbeidsmiljø med lenke til barneombudets skriv om emnet og ombudets mal for klageskjema.

Det er gitt god informasjon om skolens støttetjenester i elevhåndboka. Informasjon om tiltak på klassenivå og problemløsning i forbindelse med krenkende atferd er tydelig beskrevet i Zero-heftet (rutinebeskrivelser). Skolen har utarbeidet eget skriv om mobbing og plaging på Internett i og utenfor skoletiden.

Intervju og samtaler viser at ledelse, pedagogisk personale og støttetjenestene er vel kjent med hva som er prosedyren når krenkende atferd oppdages. Intervju viser at de

ansatte har klar oppfatning av sine plikter til å gripe inn ved uønsket atferd. Problemet er som tidligere nevnt at de ansatte har en ulik terskel for når det skal gripes inn. Det er ikke tatt enkeltvedtak i saker som angår det psykososiale miljøet på skolen. Skolen innser etter at tilsynet er åpnet at det i en sak burde vært tatt enkeltvedtak. Fylkesmannen vil understreke at skolen har en vedtaksplikt for alle henvendelser der elever og/eller foresatte ber om tiltak.

FM konklusjon

Rogaland fylkeskommune – Dalane videregående skole ivaretar elevenes individuelle rett etter §§ 9a-1 og 9a-3 gjennom individuelt rettet arbeid. Dalane vgs fatter imidlertid ikke enkeltvedtak ved henstillinger om tiltak, jf. § 9a-3 tredje ledd.

3.3 Brukermedvirkning

Opplæringsloven inneholder krav om at elever og foreldre skal gis mulighet til å involvere og engasjere seg i arbeidet for et godt psykososialt miljø ved skolen. Et av lovgivers virkemidler for å sikre brukermedvirkning har vært å stille krav til opprettelse av diverse råd og utvalg og å gi disse rådene og utvalgene en mulighet til å uttale seg før endelige beslutninger tas.

Brukermedvirkning er ikke en statisk tilstand som kan oppnås i skolen, men det er i langt større grad noe det må arbeides kontinuerlig med. Tilhørighet i et sosialt og faglig fellesskap gjennom betingelser som verdsetting, aktiv deltakelse og medvirkning er noe som må foregå kontinuerlig i hverdagen.

Det er "skolen" som skal sørge for at elevene blir engasjert i skolemiljøarbeidet. Skolen i denne sammenheng betyr skoleledelsen, men det er skoleeier som ansvarliggjøres om ikke det er tilrettelagt for at elevene eller de foresatte blir involvert og engasjert i skolemiljøarbeidet.

Rettslige krav

Elevene skal engasjeres i det systematiske skolemiljøarbeidet, både planleggingen og gjennomføringen av det, jf. § 9a-5. Første ledd i denne lyder:

Opplæringsloven § 9a-5 første ledd – Elevdeltaking i skolemiljøarbeidet

Elevane skal engasjerast i planlegginga og gjennomføringa av det systematiske arbeidet for helse, miljø og tryggleik ved skolen. Skolen skal leggje oppgåver til rette for elevane etter kva som er naturleg for dei enkelte årstrinna.

Dette innebærer at elevene skal tas med i skolens arbeid med å oppfylle kravene i kapittel 9a. Dette kan for eksempel være deltakelse når skolen lager ordensreglement, gjennomføre enkle målinger osv. Det er skoleleders ansvar at elevene blir tatt med i skolemiljøarbeidet.

I forarbeidene er det vist til at det er viktig i seg selv at elevene kan få oppleve å bli hørt, og for skolen vil det være lettere å planlegge samt gjennomføre tiltak i samarbeid med elevene og de foresatte.

Elevenes deltakelse i skolemiljøarbeidet skal være ivaretatt i skolens internkontrollsystem etter § 9a-4.

I lovens § 9a-6 og kapittel 11 er ulike organer for brukermedvirkning regulert. De rådene og utvalgene opplæringsloven stiller krav til at skolene skal opprette er:

- Skoleutvalg – jf. § 11-5

- Skolemiljøutvalg – jf. § 11-5a
- Elevråd og allmøte – jf. § 11-6

Rådene og utvalgene skal gis relevant informasjon og en reell mulighet til å uttale seg, jf. § 9a-6.

Opplæringsloven § 9a-6 - Informasjonsplikt og uttalerett

Samarbeidsutvalet, skoleutvalet, skolemiljøutvalet og dessutan elevrådet og foreldrerådet skal haldast løpande underretta om alle tilhøve - deriblant hendingar, planar og vedtak - som har vesentleg betydning for skolemiljøet. Råda og utvala har på førespurnad rett til å få framlagt dokumentasjon for det systematiske helse-, miljø- og tryggleiksarbeidet ved skolen.

Råda og utvala som er nemnde i første ledd, skal så tidleg som mogleg takast med i planlegginga og gjennomføringa av miljøtiltak ved den enkelte skolen, og har rett til å uttale seg og komme med framlegg i alle saker som har betydning for skolemiljøet.

Dersom skolen blir klar over tilhøve ved skolemiljøet som kan ha negativ verknad for helse til elevane, skal elevane og dei føresette snarast mogleg varslast om det.

Rutiner for å sikre at informasjon og varsling til de ulike rådene og utvalgene må innarbeides i skolens internkontrollsystem etter § 9a-4.

Dokumentasjon og vurdering

Det er opprettet elevråd og skolemiljøutvalg. Begge er dokumentert i funksjon og dratt aktivt med i arbeidet for å fremme et godt psykososialt miljø. Elevrådsstyret og skolemiljøutvalget er med på vurdering av resultatene fra elevundersøkelsen. Elevene fra skolemiljøutvalg og elevrådsstyret deltar også ved opplæringsavdelingens skolebesøk i februar/mars (del av skoleeiers styringsdialog).

Brukermedvirkning er dokumentert i Virksomhetsplan for Dalane videregående skole 2009-2010.

Elevrepresentantene i skolemiljøutvalget deltar på Rogaland fylkeskommunes skolering for skolemiljøutvalg. Det blir avholdt årlige kurs for elevverneombud.

Dokumentasjonen gjengitt ovenfor er dokumentert gjennom intervju og samtaler med elevene.

FM konklusjon

Rogaland fylkeskommune – Dalane vgs har opprettet de organene for brukermedvirkning som opplæringsloven krever og elevene involveres i skolemiljøarbeidet.

4. Pålegg om endring

På bakgrunn av det som framgår av kapitlene 3.1- 3.3 gir Fylkesmannen følgende pålegg:

Forebyggende arbeid og internkontroll - § 9a-4, jf. 9a-3 første ledd

1. Rogaland fylkeskommune skal sørge for at Dalane vgs arbeider aktivt, systematisk og kontinuerlig for å forhindre at uønsket atferd oppstår. Rogaland fylkeskommune må i denne sammenhengen sørge for at Dalane vgs:

- a. utarbeider rutiner for fattning av enkeltvedtak etter henstillinger om tiltak, jf. § 9a-3 tredje ledd

Skolens individuelt rettede arbeid

Opplæringsloven § 9a- 3 tredje ledd:

2. Rogaland fylkeskommune skal sørge for at Dalane videregående skole behandler henstillinger om tiltak ved å fatte enkeltvedtak etter reglene om dette i forvaltningsloven. Rogaland fylkeskommune må i denne forbindelse se til at Dalane videregående skole:

- a. Treffer enkeltvedtak for alle henstillinger
- b. Følger reglene om enkeltvedtak i forvaltningsloven, hva gjelder skriftlighet, begrunnelse, og opplysninger om klageinstans

5. Oppfølging av tilsynsresultatene – krav om egenerklæring om at lovbruddene er rettet

Tiltak for å rette lovbrudd skal iverksettes umiddelbart.

Rogaland fylkeskommune skal inngi en skriftlig erklæring på at lovbruddene er rettet og dokumentere at det er utarbeidet tiltak i henhold til påleggene.

Frist for innsendelse av slik erklæring er 10.04.2011.

6. Klagegang

Endelig tilsynsrapporten er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven § 2 bokstav b, og kan påklages til Utdanningsdirektoratet. En eventuell klage skal sendes til Fylkesmannen innen tre uker fra det tidspunktet underretning om vedtaket er kommet fram til kommunen som skoleeier, jf. forvaltningsloven §§ 28 og 29. Om utforming av klage vises det til forvaltningsloven § 32.

Kåre Kr. Høines

Hallgeir Bø

Sturle Holmen

Tilsynsleder

Ass. Utdanningsdirektør

Rådgiver

Vedlegg:

1. Oversikt over navn på de som er intervjuet / samtalen med
2. Dokumentasjonsoversikt fra Rogaland fylkeskommune
3. Dokumentasjonsoversikt fra Dalane videregående skole

Vedlegg 1 til Tilsynsrapporten

Intervjuer og samtaler på Dalane videregående skole den 30.09.2010:

Navn	Funksjon	Åpnings- møte	Intervju	Samtale	Slutt- møte
Aslaug Undheim	Rektor	X	X		
Helge Eide	Representant for fylkeskommunens PP-tjeneste	X	X		
Ellen Henriksen	Sosialpedagogisk rådgiver		X		
Tor-Magne Rotevatn	Avdelingsleder Design og håndverk	X	X		
Sverre Sigmo	Avdelingsleder Bygg- og anleggsteknikk	X	X		
Hilde Wathne Mong	Avdelingsleder Helse- og sosialfag	X	X		
Helge Larsen	Kontaktlærer Elektrofag		X		
Svein Olav Skregelid	Kontaktlærer Teknikk og industriell produksjon		X		
Knut Pettersen	Kontaktlærer Studiespesialisering		X		
Elevrådsstyret				X	
Åshild Stornes Slettebø	Helsesøster			X	

Intervjuer i Rogaland fylkeskommunes lokaler den 15.09.2011 med:

Navn	Funksjon	Åpnings- møte	Intervju	Slutt- møte
Magne Nesvik	Fylkesdirektør for opplæring	X	X	X
Helge Eide (for Gunnar Gaard)	Leder pedagogisk-psykologisk rådgivingstjeneste	X	X	
Joar Loland	Seksjonssjef opplæring i skole	x	X	

Vedlegg 2 til Tilsynsrapporten

1. Svar på varsel om tilsyn med Rogaland fylkeskommune § 9A
2. Oversendelsesbrev – varsel om tilsyn med Rogaland fylkeskommune - § 9A
3. Systemdokument for videregående opplæring: Fylkesrådmannens styringsdialog med skolene
4. Virksomhetsplanlegging og resultatvurdering
5. Vedlegg: Føringer for innhold og struktur i virksomhetsplan
6. Systemdokument for videregående opplæring: Skolebesøk
7. Skolebesøk 2010
8. Resultatsamtale V10
9. PPT: Tema: Enkeltvedtak, elevenes arbeidsmiljø jfr oppl. Lov §9A
10. Systemdokument for videregående opplæring: Skolemiljøutvalg
11. Kurs for Skolemiljøutvalg
12. God skolestart
13. Administrativ organisering
14. Delegasjonsreglement Fylkesrådmannen
15. Ansvar og myndighet i Rogaland fylkeskommune

16. Fullmakter delegert til rektorer
17. Power Point-presentasjon fra Rogaland fylkeskommune
18. Fylkesmannen i Troms: Felles nasjonalt tilsyn 2010-2011. Elevenes psykososiale miljø

Vedlegg 3 til Tilsynsrapporten

1. Planer og tiltak – skriftlige rutiner for skolemiljøarbeidet/internkontroll
 - a. Regelmessig informasjon til alle ansatte om oppl. loven § 9A
 - i. Informasjon til alle ansatte, elever og foreldre (Jf Elevhåndbok 2010-2011 – vedlegg 1)
 - ii. Presentasjon på fellessamlinger for ped. ansatte, renholdere, kontoransatte og driftspersonale (Jf vedlegg 2)
 - iii. Skolering gjennom eksterne kursholdere – fellessamlinger
 1. Vår 2009 Vedlegg 3a
 2. Høst 2009 Vedlegg 3b
 3. Vår 2010 Vedlegg 3c
 4. Høst 2010 Vedlegg 3d
 - iv. Årshjul 2010-2011 Vedlegg 3e
 - b. Kontaktlærers oppfølging av psykososiale forhold på individ- og klassenivå
 - i. Skjema for elevsamtalen
 1. Startsamtale – aug. Vedlegg 4a
 2. Elevsamtale – nov/des. Vedlegg 4b
 3. Elevsamtale – vår Vedlegg 4c
 - ii. Klasseråd
 1. September – klassemiljø som egen sak Vedlegg 5a
 2. Bekymrings skjema fra klasseråd Vedlegg 5b
 - iii. Foreldremøter ved skolestart for Vg1 og Vg2 – Jf emner som skal tas opp (Jf vedlegg 6a)
 - iv. Foreldrekonferanser for foreldre og elever på Vg1 og Vg2
 - v. Trinnmøter – Vg1 – Fast sakliste (Vedlegg 6b)
 - c. Annen oppfølging av fysiske og psykososiale forhold på individ- og klassenivå
 - i. Skolering av elevverneombud Vedlegg 7
 - ii. Skjema for elevvernerunder Vedlegg 8
 - d. Støttetjenester ved skolen
 - i. PP-tjenesten – informasjon i Elevhåndbok 2010-2011 s. 20
 - ii. Rådgivertjenesten – informasjon i Elevhåndbok 2010-2011 s. 19
 - iii. Helsetjenesten – informasjon i elevhåndbok 2010-2011 s. 21
 - iv. Motivasjonsprosjektet – informasjon i egen elevbrosjyre og egen foreldrebrosjyre (vedlegg 9a og 9b)
 - e. Organisering som tiltak (Se Elevhåndbok – nest siste omslagsside)
 - i. En avdelingsleder har særlig ansvar for oppfølging i.f.t elevenes skolemiljø (elevråd, skolemiljøutvalg, vernetjenesten for elever)
 - ii. En lærer har funksjonstillegg for intern skolering og oppfølging av elevråd og skolemiljøutvalg

2. Eventuelle lokale undersøkelser om skolemiljøet
 - a. Elevundersøkelsen gjennomføres årlig (Se utdrag: Vedlegg 10a + www.skolenettet.no)
 - b. Undervisningsevaluering – gjennomføres regelmessig (Vedlegg 10b)
3. Referat fra de siste tre møtene i skolemiljøutvalget
 - i. Vedlegg 11a, 11b og 11c
4. Referat fra de siste tre møtene i elevrådet (inkl. innkallinger)
 - i. Vedlegg 12a, 12b og 12c
5. Rutiner for å følge opp varsel/anmodninger fra de ansatte; foresatte eller elever
 - a. Saksgang i overensstemmelse med skolens organisasjonskart ((Elev/foreldre->kontaktlærer->avdelingsleder->rektor) Se Elevhåndbok)
 - b. Rutinebeskrivelser i kap. 6 og kap. 7 i Zero-heftet(Vedlegg 13a + 13b)
 - c. Skjema for personalpermen – tilgjengelig på It's learning
 - i. Kontaktlærers oppgaver – dok. nr 501 Vedlegg 14a
 - ii. Tiltak mot mobbing – dok. 515 Vedlegg 14b
 1. Dette dokumentet er for tiden under revisjon pga at det er for lite koplet til ledelsen
 - iii. Melding om elever som avbryter videregående opplæring – dok. 507 Vedlegg 14c
 - d. Informasjon om skolemiljø, klageadgang og klageskjema – Se skolens hjemmeside – lenke til Barneombudet
 - e. I svært alvorlige tilfeller informerer rektor skoleeier og også politiet – ingen skriftlige rutiner foreligger for dette, men rektor gjør egne notater om dette
 - f. I svært alvorlige tilfeller gis det også informasjon til elever og foreldre om å melde saker til politiet – ingen skriftlige rutiner foreligger for dette. Dette skjedde i forbindelse med en Facebook-sak som startet i elevers fritid
6. Tiltak for å stanse krenkende arbeid
 - a. Skriftlig dokumentasjon av tiltak – viser til pkt. 7 b
7. Eventuelle klager de siste to år
 - a. Rektors inntrykk er at klager/bekymringer fra foreldre har kommet på tlf. til kontaktlærer, avdelingsleder og til rektor. Fra elever har det kommet ved direkte henvendelser til kontaktlærer, avdelingsleder og rektor.
 - i. Klager knyttet til klasse 2KTA
 - b. Møteinnkallinger/referat fra møter (Unnt. Off.)
 - i. Viser her til følgende:
 1. Vedlegg 15a
 2. Vedlegg 15b
 3. Vedlegg 15c
 - ii. Rektors notatbok (ikke vedlagt)